

ЦИГАНИК МИРОСЛАВА

кандидат філологічних наук, доцент кафедри театрознавства та акторської майстерності Львівського національного університету імені Івана Франка

TSYHANYK MYROSLAVA

a Ph.D. in Philology, an associate professor at the Department of Theatre Studies and Acting, Ivan Franko Lviv National University

Бібліографічний опис:

Циганик, М. (2021) Творчі контакти Якова Головацького з діячами слов'янських країн у контексті міжкультурних взаємозв'язків першої половини XIX століття. *Народна творчість та етнологія*, 47–56.

Tsyhanyk, M. (2021) Yakiv Holovatskyi's Creative Contacts with Figures of Slavonic Countries in the Context of Intercultural Relations in the First Half of the XIXth Century. *Folk Art and Ethnology*, 2 (390), 47–56.

ТВОРЧІ КОНТАКТИ ЯКОВА ГОЛОВАЦЬКОГО З ДІЯЧАМИ СЛОВ'ЯНСЬКИХ КРАЇН У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНИХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТОЛІТТЯ

Анотація / Abstract

У статті детально розглянуто особисті й творчі контакти Я. Головацького з науковцями та культурно-громадськими діячами західнослов'янських і південнослов'янських народів від початку створення гуртка «Руська трійця» в 30-х роках і до початку 50-х років XIX ст.

Аналіз історіографії проблеми засвідчив, що, попри територіальну роздробленість українських земель (посилений контроль Австрійської імперії та жорсткі обмеження з боку Російської імперії), українцям у першій половині XIX ст. вдалося консолідувати свої сили і створювати потужні взаємозв'язки для імплементації спільних слов'янських ідей, спрямованих на утвердження кожної нації як окремої незалежної самостійної державної одиниці.

У дослідженні акцент поставлено на участі Я. Головацького в соціокультурних процесах першої половини XIX ст., що спричинилися до розвитку українського суспільства в Галичині та його євроінтеграції. Особливу увагу надано аспектам формування наукового світогляду Я. Головацького як фольклориста. Зазначено вплив польських польових дослідників та етнографів на його зацікавлення фольклорно-етнографічною галуззю, яка стала пріоритетною ланкою всієї наукової діяльності галичанина та знаменувала вихід чотиритомного видання «Народные песни Галицкой и Угорской Руси».

У студіях розкрито контакти Я. Головацького з діячами чеських, словацьких, сербських, хорватських та словенських країн. Наведено результати співпраці українця зі слов'янським світом та наголошено на значимості міжкультурних взаємозв'язків для становлення української нації. На основі архівних матеріалів доповнено перелік робіт, які здійснив Я. Головацький завдяки співпраці з передовими діячами західнослов'янських та південнослов'янських народів, які ставилися до науковця як до рівні, цінували його знання в галузі слов'янознавства, історії, етнології україн-

ського Прикарпаття та фольклору. Доведено, що впродовж усього творчого життя Я. Головацький був пріоритетною ланкою в культурних і наукових зв'язках між східними, південними та західними слов'янами.

Ключові слова: національно-культурне відродження, слов'янські народи, співпраця, українська культура, словесність, усна народна творчість, етнологія, Галичина.

The article examines in detail the personal and creative contacts of Yakiv Holovatskyi with scholars and cultural-and-public figures of the West Slavonic and South Slavonic nations from the inception of the *Ruthenian Triad* circle in the 1830s to the early 1850s.

The analysis of the problem's historiography has shown that, despite the territorial fragmentation of Ukrainian lands (the increased control by the Austrian Empire and strict restrictions by the Russian Empire), the Ukrainians of the first half of the XIXth century managed to consolidate their forces and create strong interrelations for the implementation of common Slavonic ideas and the establishment of each nation as a separate independent state unit.

The study focuses on the participation of Yakiv Holovatskyi in the socio-cultural processes of the first half of the XIXth century, which led to the development of Ukrainian society in Halychyna and its European integration. A particular attention is paid to aspects of scientific worldview formation of Yakiv Holovatskyi as a folklorist. There is also mentioned the influence of Polish field researchers and ethnographers on his interest in the folklore and ethnographic sphere, which became a priority part of all scientific activity of the Halychyna figure under study and marked the release of the four-volume edition *Folk Songs of Halychyna Ruthenia and Hungarian Ruthenia*.

The article's authoress reveals Yakiv Holovatskyi's contacts with figures from the Czech, Slovak, Serbian, Croatian, and Slovenian countries. Thus, the results of Holovatskyi's cooperation with the Slavonic world are presented and the importance of intercultural relations for the further scientific and artistic development of Ukraine as a nation is emphasized. On the basis of archival materials, the article supplements the list of works carried out by Yakiv Holovatskyi through collaboration with West Slavonic and South Slavonic nations, who treated the scholar as an equal and valued his knowledge in the field of Slavonic studies, history, ethnography, and folklore of the Ukrainian Ciscarpathians. It is proved that throughout his creative career, Yakiv Holovatskyi was a priority link in cultural and scientific relations among the Eastern, Southern and Western Slavs.

Keywords: national-cultural revival, Slavonic nations, cooperation, Ukrainian culture, philology, oral folk art, ethnography, Halychyna.

У першій половині ХІХ ст. українська культура розвивалася передусім в умовах національного відродження слов'янських народів, яке декларувало ідеї свободи, рівності й братерства, у відповідності з ідеєю Йогана Готтфріда Гердера про особливий «геній», властивий кожному народові. В Європі розгорталася широка хвиля націєтворення, наближалася супроводжувана романтизмом «Весна народів» 1848 року. Водночас усвідомлення кожною нацією, що вступила в етап становлення, своєї значущості, розвиток почуття національної гідності визначили прагнення людей науки та мистецтва вийти на тогочасний світовий рівень. Різні за складом і цілями європейські країни прагнули одного – сформувати національні держави та утвердити національну культуру й духовні цінності. Це привело до того, що вчені, письменники та митці у своїй творчості почали звертатися до історичного минулого і культурних традицій власних народів. Українські етнічні землі на той час перебували під владою двох імперій –

Російської (1721–1917) та Австрійської (1804–1867), що істотно відобразилося на процесі українського націєтворення, але не зупинило хвилі національно-культурного відродження в єдності з європейськими країнами.

Предметом дослідження є особисті контакти і творча співпраця члена «Руської трійці», першого очільника кафедри української словесності у Львівському університеті Я. Головацького з видатними представниками слов'янських народів – поляками (З. Доленга-Ходаковський, В. Залеський, Ж. Паулі), чехами і словаками (В. Ганка, П.-Й. Шафарик, К. Зап, Я.-П. Коубек, Ф. Яхім, Я. Коллар), сербами (Г. Петрович і Т. Павлович), хорватами (Ф. Курелац), словенцями (Ф. Міклошич) – крізь призму національного відродження та культурного єднання слов'янських народів першої половини ХІХ ст.

Актуальність дослідження полягає у вивченні творчих контактів Я. Головацького як одного з ключових представників національного-культурного відродження Гали-

чини першої половини ХІХ ст. та культурного єднання слов'янських народів, що допомагає усвідомити механізми і фактори формування української нації в європейському контексті, відкриває нові простори для сучасних досліджень, адже в суспільстві постає потреба вибудовування вертикалі розвитку національної ідентичності та її культурологічного обґрунтування.

Мета статті – указати на значимість творчої співпраці Я. Головацького з відомими науковцями слов'янських країн для розвитку національно-культурного відродження в Галичині в першій половині ХІХ ст.

Історіографія проблематики охоплює низку досліджень культурологічного, історичного, філологічного, фольклористичного характеру, у яких висвітлено питання національного відродження та культурне єднання слов'янських народів, подано фольклорно-етнографічні напрацювання романтиків, епістолярну спадщину слов'янських науковців і громадських діячів, окреслено літературні та культурні взаємини українців із західними та південно-західними сусідами. Питання міжкультурних взаємозв'язків осмислювали К. Студинський, М. Возняк, І. Брик, П. Волинський, Г. Гербільський, П. Гонтар, Р. Кирчів та ін. Утім, оскільки тема дослідження репрезентує вектор наукової діяльності конкретної особистості, окремо не досліджено міжкультурних взаємин Я. Головацького з польськими, чеськими, словацькими, сербськими, хорватськими та словенськими представниками національно-культурного відродження першої половини ХІХ ст.

Рушійною силою в пробудженні слов'янських народів стає наукова діяльність сербського лінгвіста та письменника В. Караджича. Як етнограф, він видав десять томів сербських народних пісень, як лінгвіст – реформував сербську літературну мову і стандартизував сербську кирилицю, видав першу сербську граматику та створив перший словник сербської мови. На думку М. Возняка, саме В. Караджич був уособленням цілої енциклопедії етнографічно-

го знання свого народу. Він відкрив перед Європою велике багатство сербської поетичної творчості, а його слідами рухалися чехи – В'ячеслав Ганка, Йосиф Шафарик, Йосиф Добровський, словак Ян Коллар, а в Галичині – Маркіян Шашкевич [8, с. 48–51].

Ідейні тенденції слов'янських народів досягли західноукраїнських земель із початком 30-х років ХІХ ст. У Львівській греко-католицькій духовній семінарії формується гурток «Руська трійця», учасниками якого були його ініціатор М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький, Г. Ількевич та інші молоді русини-ентузіасти, що спричинилися до консолідації розпорошеної української народності, розвитку фольклористики, етнографії та української словесності, зокрема реформували кириличний алфавіт із застосуванням фонетичного правопису. Я. Головацький в листі від 17 жовтня 1944 року писав до О. Бодяньського: «Ні геній не пробудив здрімалу народність, ні жадне важне происшествіе не потрясло народом – хіба гром, котрий усусідстві загремів або приклад других словенських народив прочумав і нас» [34, с. 131]. Одним з основних завдань гуртка було утвердження національної самосвідомості як між інтелігенцією, так і в широкому народному середовищі, що було співзвучне із загальною ідеєю пробудження слов'янських народів. Відтак члени «трійці» прагнули зануритись у сферу народних надбань, щоб залучити їх до творення єдиної та неповторної національної культури. «Руська трійця» прагнула пізнати народ, його історію, життя, культуру, мову, але особливе місце у своїй праці гурток відводив фольклору. «Це покоління кидаєть ся перекладати славянські, в першій мірі чеські твори. Воно займаєть ся етнографією, риєть ся в бібліотеках і архівах, пробує своїх сил в язикових, історичних, археологічних, етнографічних і історично-літературних наукових праць» [4, с. V], – писав І. Брик.

Члени «Руської трійці» постають перед нами не просто як романтики-ентузіасти, а як талановиті, освічені люди свого часу, діячі не якогось провінційного, регіо-

нального плану, а із широкою загальноукраїнською, слов'янською і європейською орієнтацією, науковим підходом до тих питань і завдань, які вони намагалися охопити [22, с. 39]. Гуртківці багато читають, особливо книжки з історії та мовознавства слов'янських авторів. Я. Головацький добре володів церковнослов'янською, старогрецькою, латинською, німецькою, польською, російською, чеською, словацькою та південнослов'янськими мовами. Дослідник також приділяв велику увагу усній народній творчості – він переписав увесь збірник народних пісень М. Максимовича (1827) та деякі пісні й биліни зі збірки Кириши Данилова (1818). Я. Головацький тричі вирушав у фольклористичні експедиції. Одні з перших його фольклорних матеріалів походять з весни 1833 року, коли Я. Головацький здійснив пішутритижневу етнографічну мандрівку, під час якої пройшов усю Стрийщину, зайшов у Станіславщину (тепер – Івано-Франківщина), побував у Галичі, Коломиї, а закінчив експедицію на Буковині.

Безперечно, цим уподобанням члена «Руської трійці» слід завдячувати добі романтизму в українській усній словесності та співпраці членів гуртка в 30–40-х роках ХІХ ст. з польськими фольклористами З. Доленогою-Ходаковським, В. Зелеським, Ж. Паулі, які цікавилися українською народною творчістю та публікували її. Діяльність З. Доленги-Ходаковського, його фольклористичні мандрівки по західноукраїнських землях, знаменита стаття «Про Слов'янщину перед християнством» (1818) та висока оцінка усної народної поезії сприяли посиленню уваги в Галичині до фольклору [22, с. 24]. Я. Головацький копіював для себе твори й листи З. Доленги-Ходаковського [11, с. 116]. Члени «Руської трійці» співпрацювали також з польським фольклористом, поетом, драматургом В. Зелеським, батьки якого жили в містечку Олеську, що на Львівщині, звідки походили М. Шашкевич і Я. Головацький. У 1833 році В. Зелеський видав збірку українських і польських пісень

під назвою «Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego» («Пісні польського і українського люду галицького»).

Я. Головацький у споминах про М. Шашкевича зазначив, що вони пишались тим, що поляк ставив українські пісні вище від польських щодо поетичної творчості. Тему співпраці гуртківців з Ж. Паулі розкрив М. Возняк у праці «Як пробудилося українське народне життя в Галичині за Австрії» [8, с. 95]. Я. Головацький у листі від 1 травня 1844 року писав до О. Бодяньського, що він мав останнє видання співанок, яке зробив Ж. Паулі, але ще передруковане перше видання Максимовича 1827 року, всі пісні з «Русалки» та навіть кілька пісень із повістей Квітки-Основ'яненка [34, с. 127].

У першій половині ХІХ ст. відбувався інтенсивний процес записування та вивчення народної творчості. Освічена суспільність слов'янських земель звернулася до найбагатших і найяскравіших поетичних джерел слов'янського світу, що налагодило процес співпраці та розгортання діяльності наукової фольклористики. Учені, письменники, культурно-громадські діячі часто відвідували сусідні країни, збиралися для обміну думками й результатами наукових досліджень, створювали численні незалежні наукові товариства та установи.

Саме з пізнавально-дослідницькою метою в 1834 році Я. Головацький вирушив за кордон. Перший семестр навчався в м. Кошиці (Словаччина), а другий – у Пешті (Угорщина), де й розпочалось його знайомство зі слов'янськими діячами науки та мистецтва. За час навчання Я. Головацький вивчив угорську і словацьку мови, записав кілька десятків народних пісень. У Пешті молодий дослідник потоваришував з ідейником словацького народного відродження Я. Колларом та хорватським етнографом і філологом Ф. Курелацем. Особливо зблизився із сербами Г. Петровичем та Т. Павловичем.

Словаки, чехи, серби, хорвати, словенці, поляки, українці – слов'янський альянс першої половини ХІХ ст., у який Я. Коллар,

за підтримки П. Шафарика, імплементував ідеї всеслов'янського єднання на основі взаємності, які постійно рефлексували в науковій діяльності Я. Головацького. У своєму листі до брата Івана дослідник писав: «Часи тіи из ними пережитіи, то найщасливишіи мои в житью, тямлю я и во век не забуду тых годин перебутих у Пешти из молод. Сербами, Хорватами и Словаками и стими Чехами...» [37, с. 58]. Так молодий український дослідник стає посередником між земляками й чехами та південними слов'янами. Як зазначив М. Возняк, це були «головно ті, котрі опинилися у Відні для студій або в яким іншим характері» [8, с. 52]. Дослідник також не оминув увагою важливого значення у взаємній співпраці українських і слов'янських фольклористів брата Я. Головацького Івана, який, навчаючись у Відні, познайомився особисто з В. Караджичем і В. Копітаром, цензором слов'янських книг у Відні [8, с. 52].

У 1835 році Я. Головацький з творами Я. Коллара повертається до Львова, і відтоді між ними починається листування. Я. Коллар – слов'янський патріот, що виступав за співпрацю слов'янських діячів і засуджував будь-які прояви національної обмеженості. Саме тому відомий словацький письменник, фольклорист і громадський діяч активно спілкується з молодим ентузіастом, надсилає йому книги, обговорюють історію та літературу слов'янських народів. Я. Головацький своєю чергою хвалиться про виявлені разом із І. Вагилевичем рукописи в бібліотеці графа Тарновського, про перебування у Львові п'яти російських учених [4, с. 68–73]. Я. Коллар радив Я. Головацькому використати чеські підручники як взірці для створення таких українських у Галичині [37, с. 3–6]. У листі від 15 вересня 1835 року галицький дослідник написав Я. Коллару втішну інформацію: «Наша словесність починається з великої надії. Є вже готові переклади “Слова о полку Ігоря”, Короледворської рукописі, півтора тисячі приповідок, поважна частина словаря і багато іншого» [4, с. 68]. На формуван-

ня Я. Головацького-фольклориста вплинула праця Я. Коллара «Über die literarische Wechselseitigkeit zwieschen den slawieschen Stammen und Mundarten», яку дослідник переклав українською мовою («Про літературну взаємність між слов'янськими племенами і наріччями»). Окрім того, Я. Головацький розповсюджував праці Я. Коллара «Rozprawy» («Розправи»), «Pisni lidu slowanskieho» («Пісні люду слов'янського») серед галичан [4, с. 68].

Як уважає В. Івашків, саме ці спілкування заклали основи поглядів Головацького-слависта, зокрема, на питання взаємин української та сербської літератур, їх народних дум і юнацьких пісень [20, с. 127]. У статті «Народні сербські пісні» Я. Головацький написав, що Малоросія і Сербія – дві сестри слов'янські, близькі собі за ступенем просвіти [40, с. 367]. Дослідник уклав цілу збірку перекладів народних сербських пісень, старався «сими піснями показати краянам своїм чисте джерело народної поезії наших побратимів, де можна брати приклад до наслідування...» [15, с. 274]. І. Брик зазначив, що М. Шашкевич і Я. Головацький підійшли до своєї праці правильно й дали переклади, які гідно можуть стати поряд з перекладами іншою мовою, а деякі навіть перевищують їх [6, с. 19]. Я. Головацький переклав також панславистичний маніфест Я. Коллара про слов'янську взаємність, а М. Шашкевич – старочеські твори: «Короледвірський рукопис» і «Любушиновий суд» [8, с. 52–53]. Переклади й переспівування давніх мотивів за часів «Руської трійці» відповідали принципам романтизму, який відкрив новий і якісно вищий етап взаємин української літератури з фольклором.

Дружнтя наукова співпраця Я. Головацького з діячами сербської, хорватської та словацької культур стала одним з вирішальних чинників у виданні фольклорно-літературного альманаху «Русалка Дністрова».

Члени «Руської трійці» рухалися слідом за відродженням західнослов'янських та південнослов'янських народів, приєднуючись

до відродженого письменства українського народу. М. Шашкевич у передмові до альманаху писав: «Судилося нам ся послідніми бути. Бо коли другі слов'яни вершка ся дохаплюють і естли не вже, то небавом побрататься з повним ясним сонцем, нам на долині в густій студеній мраці гибіти. Мали і ми наших півців і наших учителів, але найшли тучі і бурі – тамті занімали, а народи і словесности надовго ся здрімало. Однак ж язык і хороша душа руска була серед Слов'янщини, як чиста слеза дівоча в долони серафима» [33, с. III].

Упродовж 1835–1836 років Я. Головацький вів переписку зі своїм другом із Пешта Г. Петровичем, сербським патріотом і літератором, не припиняючи своїх ділових взаємини і з Я. Колларом, якому сповіщає про свій намір відправити для друку Г. Петровичу «Русалку Дністрову». В Угорщині цензура була ліберальніша, ніж у Львові, тому Я. Головацький надіслав альманах своєму сербському товаришеві. Так наприкінці 1836 року світ побачила «революційна книга» з незвичайним змістом. У листі від 17 квітня 1837 року Т. Павлович писав, що «Русалка Дністрова» – це перша книга, написана простою народною українською мовою й надрукована кириличними буквами [32, с. 84]. «Русалка» вразила не так своїм змістом, як здатністю студентів організуватись, піднятись і власними силами видати збірник. У листі від 23 жовтня 1837 року Ф. Курелац – хорватський громадсько-політичний і культурний діяч, писав до Я. Головацького: «Наші керівники звикли, що їх раби сплять, бо за сплячими легко слідкувати і бути над ними наглядачем; оскільки тепер все це міняється і минає, бо ми трошки пробудились і протверезіли, вони занепокоєні і стурбовані» [32, с. 117]. Листування Я. Головацького з Г. Петровичем та Ф. Куреляцом – це ще одне свідчення про тісну наукову і дружню співпрацю пріоритетних слов'янських діячів.

Ідея національного відродження кожного слов'янського народу вимагала не тільки внутрішньої, але й зовнішньої консолідації сил, і тому вона виступала в органічному зв'язку

з ідеєю всеслов'янського єднання. Завдяки цьому характерне для загального періоду романтичне захоплення етнографічно-фольклористичним вивченням народної спадщини, відшукування в надрах його життя, побуту і культури сили, здатної стати основою національної незалежності, вийшло за вузько національні межі й набрало всеслов'янського масштабу. Тому цілком закономірно, що Я. Головацький та його однодумці знайшли творчу підтримку в слов'янських побратимів. М. Возняк зазначав, що чеськими наставниками молодих українців львівського гуртка були К. Зап та Я.-П. Коубек, які «добували для них чеські видання, доступ до чеських видавництв тощо» [8, с. 52]. Чеський етнограф та історик К. Зап радо співпрацював з утвореними у Львові угрупованнями українських і польських письменників [4, с. 139]. Кореспонденції Я. Головацького 1839–1845 років ілюструє широке коло інтересів, які пов'язували К. Запа з галицьким фольклористом [37, с. 20, 21, 24–26, 41–42, 44–46, 76–78, 88–90, 93, 94, 120–122, 124–126, 128, 131]. Р. Кирчів також влучно зазначив, що К. Зап та Я.-П. Коубек (чеський громадський діяч, поет, учень В. Ганки) були посередниками між членами «Руської трійці», П. Шафариком та В. Ганкою [22, с. 30]. «Український кружок приятелів і знайомих інформував Зап про літературний і науковий рух в Чехах, так само як дописями й письмами інформував Чехів про культурну працю Українців і Поляків. Він був посередником у нав'язуванні переписки і знайомости між Українцями і Чехами, між Українцями і Великоросами» [4, с. 139]. К. Зап також перекладав чеською мовою праці українців, які своєю чергою допомагали йому перекладати з польської та української [4, с. 139]. У 1837 році Я. Головацький частково перекладає українською мовою працю К. Запа «Zemepisny obraz moznar. Rakouzkeho» («Докладний географічний опис австрійської держави з використанням найкращих джерел і найновіших відомостей») під заголовком «Землеописаніє королівства

Галицького і Володимирського з Буковинок» [38, с. 433, 437]. Листування між К. Запом і Я. Головацьким розпочалося в 1639 році [37, с. 20] і тривало до 1859 року [13, арк. 4].

Через К. Запа Я. Головацький познайомився з Ф. Яхімом – чеським письменником (з кінця 1830-х років – чиновник у Львові), що листувався з галицьким фольклористом у 1847–1848 роках [37, с. 183–184, 229–230, 280–281]. Ф. Яхім допомагав обмінюватися книжками, інформував Я. Головацького про чеське політичне й культурне життя. П. Гонтар зазначив, що майже таку роль, як і К. Зап, в українсько-чеському взаємоознайомленні відіграв приятель К. Запа, Я. Головацького і І. Вагилевича – Ф. Яхім [18, с. 22].

Український історик І. Брик у дослідженні «Матеріали до історії українсько-чеських взаємин в першій половині XIX ст.» встановив, що в 1830-х роках, у часі молодечого ідеалізму й щирої праці над українським національним відродженням, Я. Головацький налагоджує тісні контакти з П. Шафариком [4, с. VI]. Між найбільшим тогочасним дослідником слов'янщини в Європі П. Шафариком і Я. Головацьким з 24 жовтня 1838 року розпочинається листування [37, с. 11], яке триває до 1856 року [4, с. 73]. Предметом студій галицького фольклориста була праця П. Шафарика «Geschichte des Slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten» («Історія слов'янських мов і літератури всіма наріччями») (1826), у якій чеський історик, славіст і громадський діяч виступав на захист прав українського народу. П. Шафарик ставився з повагою до Я. Головацького, цинив за ерудицію, звертався за порадами в наукових справах. У 1837 році Я. Головацький надіслав П. Шафарика уривки й детальний опис «Сербської хроніки», копію Біблії з 1575 року та інші важливі джерела, знайдені ним у графа Г. Тарновського [37, с. 75, 78], таким чином зробивши свій внесок у працю П. Шафарика «*Slovanské starožitnosti*» («Слов'янські старожитності»). Уривок цього дослідження Я. Головацький у 1836 році переклав українською мовою під назвою «Стародавність Словенів в Європі

(перевод с чеського Шафарика)» [14, арк. 28], а згодом використав наукові напрацювання П. Шафарика у своїй народознавчій роботі «Велика Хорватія або Галицько-Карпатська Русь» [12, с. 147–239]. Для фольклористичної діяльності Я. Головацького важливою була допомога П. Шафарика в налагодженні культурних зв'язків з українськими вченими О. Бодяньським та І. Срезневським [37, с. 125, 149, 151, 163].

Не лише цікавився, але й широко був обізнаний з фольклористичною діяльністю Я. Головацького Ф. Міклошич – відомий австрійський і словенський мовознавець, основоположник школи порівняльно-історичного вивчення граматики слов'янських мов і один з найвизначніших представників славістики XIX ст. Для своєї роботи Ф. Міклошич запозичав потрібний йому матеріал між усім іншим і з фольклористичних праць Я. Головацького («Народные песни Галицкой и Угорской Руси», «Вінок русинам на обжинки», «О костюмах или народном убранстве русинов или русских в Галичине и северо-восточной Венгрии») [28, с. 16, 17, 18]. Активну співпрацю з Ф. Міклошичем налагодив і І. Головацький. Листування між братами відображає активну участь відомого мовознавця як у галицьких, так і у загальнослов'янських справах. Я. Головацький (спершу через посередництво брата) був добре обізнаний з науковою діяльністю Ф. Міклошича [37, с. 142, 146, 153, 154, 155], редактора «Вінка русинам на обжинки» [37, с. 153, 197], а згодом особисто розпочав листування зі слов'янським мовознавцем [38, с. 411].

Упродовж 1841–1847 років Я. Головацький перебуває на парафії в с. Микитинці на Івано-Франківщині. У цей час він продовжує записувати фольклор і збирати етнографічні матеріали та посилено працює над підготовкою до друку збірника «Народные песни Галицкой и Угорской Руси». Проте Я. Головацький не полишає займатися активною громадською діяльністю й цікавиться культурним життям слов'янських народів. За посередництвом К. Запа він отримує книжки; чеський

діяч інформує свого колегу про літературні новинки, появу нових газет та журналів не лише в Чехії, а й у Галичині, східній частині України, у Росії, Польщі й на Балканах [37, с. 76–78, 130, 131, 135, 136, 147–149, 163–166]. Вони ведуть переписку щодо видання повісті «Маруся» Г. Квітки-Основ'яненка, рукопис якої підготував Я. Головацький [37, с. 123]. З листа Я. Головацького до К. Запа, написаного після 12 лютого й не пізніше кінця березня 1846 року стає зрозуміло, що Я. Головацький читав польські періодичні видання «Tygodnik literacki» («Літературний тижневик»), «Przyjaciel Ludu» («Друг народу»), мав відомості про культурний і науковий розвиток слов'ян [27, с. 286]. Саме на хвилі емоційного піднесення в 1846 році серед сільської тиші та спокою Я. Головацький написав патріотичну статтю «Становище русинів у Галичині. Принагідне слово» під псевдонімом Гаврило Русин. Про роботу над резонансною публіцистичною статтею, яка вийшла окремою брошурою в Лейпцигу, Я. Головацький повідомив К. Запа [27, с. 286]. Стаття викликала надзвичайне враження не лише в галичан, а й у всіх слов'янських народів, зокрема і Ф. Міклошича [37, с. 196]. Чех К. Піхлер написав Я. Головацькому, що купив близько 600 примірників для різних осіб: українців, поляків і німців, які, прочитавши брошуру, знищували її. Зате українці захоплювалися, а львівські семінаристи переписали за одну ніч понад сотню примірників і розіслали по провінції [8, с. 116]. Найбільша трагедія українського народу, на думку Я. Головацького, – це відсутність національної літератури, яка б видавалася в достатній кількості та відповідала потребам населення, підносила своїх предків, розвивала свою історію, поширювала знання. «Чехи й Хорвати, Словінці й Дальманці, Серби та Словаки йдуть навзаводи з собою. Горстка людей, як Словінці, Дальматинці, Лужицькі Серби й Словаки, видає часописи; а три мільйони Українців не можуть нічим виказатись, що було б ознакою їхнього літературного життя. Навіть Болгаре, що стогнуть під мусульманським ярмом, виявляють сліди

духовної діяльності; а Українці під лагідним берлом Австрії живуть без літератури, без часопису, без національної освіти, без шкіл – як дикуни» [8, с. 116].

У 1848 році Я. Головацький був запрошений на Всеслов'янський з'їзд у Празі [37, с. 241]. І. Брик назвав це вельми цікавим епізодом політичної емансипації і політичної слов'янської взаємності галицьких українців у 1848 році [5, с. 5]. Я. Головацький отримав запрошення на з'їзд разом із листом від приятеля К. Запа 3 травня 1848 року, де коротко було роз'яснено цілі заходу [37, с. 241]. Український дослідник був в очікуванні участі в роботі Конгресу та зустрічі з видатними діячами слов'янських народів [5, с. 47], але туди він так і не потрапив. Зате Я. Головацький виступав з доповіддю «Розправа о язиці южно-руським і его наричях» на з'їзді галицьких вчених у 1848 році, чим, за твердженням І. Галенко, засвідчив широку філологічну ерудицію та вміння застосовувати до конкретних умов новітню на той час славістичну порівняльно-історичну теорію, що була схвально сприйнята в славістичному науковому світі [10, с. 17].

У 1849 році Ф. Міклошич сприяв, аби Я. Головацький посів посаду професора української мови і літератури у Львівському університеті [38, с. 368]. З 1850 року кожна праця Ф. Міклошича стає предметом уваги Я. Головацького; він з повагою ставився до слов'янського колеги та дослухався до його порад [28, с. 23–24]. Зокрема, у 1858 році через брата Івана Ф. Міклошич радив Я. Головацькому подавати у своїх університетських лекціях здебільшого граматику, не захоплюватися народністю, бо весь негатив проти нього як професора університету зі Львова [38, с. 407]. Як зазначила І. Галенко у статті «Яків Головацький як славіст», з 1850-х років, під впливом соціально-політичних умов, на творчості Я. Головацького дедалі відчутніше позначилися ідеї панславізму [10, с. 17].

З 1852 року взаємини між П. Шафариком і Я. Головацьким слабнуть, натомість дослід-

ник розпочинає активно листуватися з В. Ганкою – першим перекладачем чеською мовою української народної пісні «Ой послала мене мати», опублікованої в 1814 році [19, с. 4]. Я. Головацький особисто познайомився з викладачем старослов'янської і російської мов у Карловому університеті (м. Прага, Чехія) в 1849 році під час візиту до Празького музею, про що свідчить запис у пам'ятній книжці В. Ганки, у яку вписувалися гості-слов'яни, котрі відвідували музей: «Мужайтесь кріпітесь Славянский люде, Велика Ваша будучність буде. В Празі 24/12 вересня 1849. Я. Головацький» [4, с. 138]. Це був час зміни світоглядних орієнтирів колишнього побратима М. Шашкевича, згасання юнацьких прагнень українського національного відродження. Загалом листів Я. Головацького – 11, відповідей В. Ганки – 4 [38, с. 221–237].

Наукова діяльність Я. Головацького 1850–1880 років зблизила вченого зі слов'янофілами. Він зневажливо почав ставитися до нової української літератури, орієнтувався на давньоруські пам'ятки та церковнослов'янську мову, що суттєво позначилось і на фолькло-

ристичній діяльності Я. Головацького. Проте впродовж майже всього життя мотивом славістичної діяльності Я. Головацького була колларівська ідея єднання слов'ян шляхом установлення між ними культурних зв'язків.

Фольклористична діяльність Я. Головацького була типовою в загальному контексті загальнослов'янського культурного процесу свого часу, проте його творча спадщина виступає водночас як самодостатнє явище. Особливо важливу роль він відіграв в історії розвитку суспільного й культурного життя західноукраїнського краю. На основі переписки Я. Головацького з діячами чеської культури можна відобразити широку картину культурних інтересів, літературне життя Галичини та всіх навколишніх держав і відродження слов'янщини в українському суспільстві зокрема. Слов'янські науковці ставилися до Я. Головацького як до рівні, визнавали його знання в галузі слов'янознавства, історії, етнографії українського Прикарпаття та фольклору. Отже, упродовж усього творчого життя Я. Головацький був пріоритетною ланкою в культурних і наукових зв'язках між східними, південними й західними слов'янами.

Джерела та література

1. Бородін К. Внесок Вацлава з Олеська у розвиток слов'янського народознавства. Проблеми слов'янознавства. Львів, 2005. Вип. 55. С. 116–125.
2. Брик І. З Маркіянових днів (спомини). Львів, 1911.
3. Брик І. Маркіян Шашкевич у соті роковини зародження «Зорі». Львів, 1934.
4. Брик І. Матеріали до історії українсько-чеських взаємин в першій половині XIX ст. *Українсько-руський архів* / Наукове товариство імені Шевченка. Львів, 1921. Т. XV.
5. Брик І. Слов'янський з'їзд у Празі 1848 р. і українська справа. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Львів, 1920. Т. СХХІХ. С. 141–217.
6. Брик І. Переклади сербських народних пісень в «Русалці Дністровій». Львів, 1930.
7. Возняк М. Історичне значення діяльності Маркіяна Шашкевича. *Наукові записки Інституту суспільних наук АН УРСР*. Київ, 1953. Т. 1. С. 124–130.
8. Возняк М. Як пробудилося українське народне життя в Галичині за Австрії. Львів, 1924.
9. Волинський П. К. Український романтизм у зв'язку з розвитком романтизму в слов'янських літературах. Український комітет славістів АН УРСР. Київ, 1963.
10. Галенко І. Я. Головацький як славіст. Проблеми слов'янознавства. Львів, 2007. Вип. 56. С. 13–31.
11. Гербільський Г. Ю. Розвиток прогресивних ідей в Галичині у першій половині XIX ст. (до 1848 р.). Львів : Вид-во Львівського ун-ту, 1964.
12. Головацький Я. Велика Хорватія або Галицько-Карпатська Русь. Вінок русинам на обжинки. Відень, 1847. Ч. 2. С. 147–239.
13. Головацький Я. Виписки з історії. Львівська наукова бібліотека імені В. Стефаника. Відділ рукописів. Фонд Я. Головацького. П 47. Спр. 658.
14. Головацький Я. Матеріали до історії України. Виписки з історичних джерел та літератури. Львівська наукова бібліотека імені В. Стефаника. Відділ рукописів. Фонд Я. Головацького. П 39. Спр. 678. 56 арк.
15. Головацький Я. Народні сербські пісні. *Твори*. М. С. Шашкевич, І. М. Вагилевич, Я. Ф. Головацький. Київ, 1982. С. 271–307.

16. Головацький Я. Пам'яті Маркіяну-Руслану Шашкевичу. *Твори. М. С. Шашкевич, І. М. Вагилевич, Я. Ф. Головацький*. Київ, 1982. С. 264–271.
17. Головацький Я. Пережитое и перестраданное. *Письменники Західної України 30–50 років XIX ст.* Київ, 1965. С. 229–285.
18. Гонтар П. Українсько-чеські літературні зв'язки в XIX ст. Київ, 1956.
19. Дей О., Зілінський О., Кирчів Р., Шумада Н. Український фольклор у слов'янських літературах. Доповіді радянської делегації. V Міжнародний з'їзд славістів. Київ, 1963.
20. Івашків В. Перший професор кафедри української словесності. *Дзвін*. Львів, 2008. № 7. С. 125–130.
21. Збир І. Український фольклор у розвідках польських дослідників (на матеріалі «Покуття» Оскара Кольберга). *Проблеми слов'янознавства*. Львів, 2005. Вип. 55. С. 254–262.
22. Кирчів Р. Етнографічно-фольклористична діяльність «Руської трійці». Львів, 2011.
23. Кирчів Р. Україніка в польських альманахах доби романтизму. Київ, 1965.
24. Кирчів Р. Український фольклор у польській літературі. Київ, 1971.
25. Климова Л. І. Я. Ф. Головацький та О. М. Бодяньський. (До історії створення й опублікування збірника Я. Ф. Головацького «Народные песни Галицкой и Угорской Руси»). *Слов'янське літературознавство і фольклор*. Київ, 1971. Вип. 7. С. 107–114.
26. Криль М. З чеської кореспонденції Якова Головацького. *Проблеми слов'янознавства*. Львів, 1999. Вип. 50. С. 217–222.
27. Криль М. Невідомий лист Я. Головацького. *Проблеми слов'янознавства*. Львів, 2003. Вип. 53. С. 283–288.
28. Листування українських славістів з Францем Міклошичем. Київ, 1993.
29. Матисьякевич З. Український історик Яків Головацький. Львів, 2002.
30. Письма к М. П. Погодину из славянских земель (1835–1861). Москва, 1880. Вип. 3.
31. Письма к Вячеславу Ганке из славянских земель. Варшава, 1905.
32. «Русалка Дністрова» Документи і матеріали. Київ, 1989.
33. «Русалка Дністровая». Книга II. Науково-критичне видання. Львів, 2007.
34. Савченко Ф. Листування Якова Головацького з Осипом Бодяньським (1843–1876 рр.). За сто літ. Матеріали з громадського й літературного життя України XIX і початків XX століття. Харків; Київ, 1930. Кн. 5. С. 121–169.
35. Стеблій Ф. Сподвижник Маркіяна Шашкевича. Яків Головацький – діяч українського національного відродження. Львів, 2004.
36. Студинський К. До історії взаємин Галичини з Україною. Львів, 1906.
37. Студинський К. Кореспонденція Я. Головацького в літах 1835–49. Львів, 1909. Ч. 32.
38. Студинський К. Кореспонденція Якова Головацького в літах 1850–62. Львів, 1905.
39. Студинський К. Польські конспірації серед руських питомців і духовенства в Галичині в роках 1831–46. Львів, 1908.
40. Шашкевич М., Вагилевич І., Головацький Я. *Твори*. Київ, 1982.
41. Яків Головацький і рух за національне відродження та культурне єднання слов'янських народів. Тези доповідей та повідомлень конференції 23–24 жовтня 1989 р. Тернопіль, 1989.

References

1. BORODIN, Kseniya. A Contribution of Wacław from Olesko to the Development of Slavonic Ethnology. In: Mykhaylo KRIL, ed.-in-chief, *Problems of Slavonic Studies*. Lviv, 2005, vol. 55, pp. 116–125 [in Ukrainian].
2. BRYK, Ivan. *From Markiyan's Days (Recollections)*. Lviv, 1911 [in Ukrainian].
3. BRYK, Ivan. *Markiyan Shashkevych on the 100th Anniversary of «Zorya»'s Initiation*. Lviv, 1934 [in Ukrainian].
4. BRYK, Ivan. Materials on the History of Ukrainian-Czech Relations in the First Half of the XIXth Century. In: *Ukrainian-Ruthenian Archives. Volume XV*. T. Shevchenko Scientific Society. Lviv, 1921, 169 pp. [in Ukrainian].
5. BRYK, Ivan. Prague Slavonic Congress of 1848 and the Ukrainian Cause. In: *Proceedings of the Shevchenko Scientific Society*. Lviv: ShSS Publishers, 1920, vol. CXXIX, pp. 141–217 [in Ukrainian].
6. BRYK, Ivan. *Translations of Serbian Folk Songs in «The Mermaid of the Dniester»*. Lviv, 1930 [in Ukrainian].
7. VOZNIAK, Mykhaylo. Historical Significance of Markiyan Shashkevych's Activities. In: Oleksiy NESTERENKO, ed.-in-chief, *Scientific Notes of the Ukr SSR AS's Institute of Social Sciences*. UkrSSR AS's Lviv Branch. Kyiv, 1953, vol. 1, pp. 124–130 [in Ukrainian].
8. VOZNIAK, Mykhaylo. *How Ukrainian People's Activities Awoke in Austria-Ruled Halychyna*. Lviv: Dilo Publishing Union Press, 1924, 178, [2] pp., ill. [in Ukrainian].
9. VOLYNSKYI, Petro. *Ukrainian Romanticism in Connection with the Development of Romanticism in Slavonic Literatures*. UkrSSRAS's Ukrainian Committee of Slavists. Kyiv, 1963 [in Ukrainian].
10. HALENKO, Iraida. Yakiv Holovatskyi as a Slavist. In: Mykhaylo KRIL, ed.-in-chief, *Problems of Slavonic Studies*. Lviv, 2007, vol. 56, pp. 13–31 [in Ukrainian].
11. HERBILSKYI, Hryhoriy. *Development of Progressive Ideas in Halychyna in the First Half of the XIXth Century (until 1848)*. Lviv: Lviv University Press, 1964, 251 pp. [in Ukrainian].

12. HOLOVATSKYI, Yakiv. Great Croatia or Halychyna-Carpathian Ruthenia. In: Yakiv HOLOVATSKYI (compiler). *A Garland for Ruthenians during the Harvest Festival*. Vienna, 1847, pt. 2, pp. 147–239 [in Ukrainian].
13. Vasyl Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine's Manuscript Department: Yakiv Holovatskyi Fund, example 47, dossier 658: HOLOVATSKYI, Yakiv. *Extracts from the History* [in Ukrainian].
14. Vasyl Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine's Manuscript Department: Yakiv Holovatskyi Fund, example 39, dossier 678, 56 folios: HOLOVATSKYI, Yakiv. *Materials on the History of Ukraine. Extracts from Historical Sources and Literature* [in Ukrainian].
15. HOLOVATSKYI, Yakiv. Serbian Folk Songs. In: Mykhaylo SHALATA (compiler, preface's author, annotator). *Works. Markiyan Shashkevych, Ivan Vahylevych, Yakiv Holovatskyi*. Kyiv: Dnipro, 1982, pp. 271–307 [in Ukrainian].
16. HOLOVATSKYI, Yakiv. In Memory of Markiyan-Ruslan Shashkevych. In: Mykhaylo SHALATA (compiler, preface's author, annotator). *Works. Markiyan Shashkevych, Ivan Vahylevych, Yakiv Holovatskyi*. Kyiv: Dnipro, 1982, pp. 264–271 [in Ukrainian].
17. HOLOVATSKYI, Yakiv. On What Has Been Experienced and Suffered. In: Ivan PILHUK (preface's author). *Writers of Western Ukraine in the 1830s–1850s*. Kyiv, 1965, pp. 229–285 [in Ukrainian].
18. HONTAR, Prokip. *Ukrainian-Czech Literary Connections in the XIXth Century*. Kyiv, 1956 [in Ukrainian].
19. DEY, Oleksiy, Orest ZILYNSKYI, Roman KYRCHIV, Nataliya SHUMADA. *Ukrainian Folklore in Slavonic Literatures: Reports of the Soviet Delegation, Vth International Congress of Slavists*. Kyiv, 1963 [in Ukrainian].
20. IVASHKIV, Vasyl. The First Professor of the Department of Ukrainian Philology. In: Roman KUDLYK, ed.-in-chief, *The Bell*. Lviv, 2008, no. 7, pp. 125–130 [in Ukrainian].
21. ZBYR, Iryna. Ukrainian Folklore in the Studies of Polish Researchers (Based on the Material *Pokuttia* by Oskar Kolberg). In: Mykhaylo KRIL, ed.-in-chief, *Problems of Slavonic Studies*. Lviv, 2005, vol. 55, pp. 254–262 [in Ukrainian].
22. KYRCHIV, Roman. *Ethnographic and Folkloristic Activities of the «Ruthenian Triad»*. 2nd, corrected and supplemented edition. Lviv, 2011, 424 pp. [in Ukrainian].
23. KYRCHIV, Roman. *Ukrainica in the Romanticism-Era Polish Almanacs*. Kyiv: Scientific Thought, 1965, 132 pp. [in Ukrainian].
24. KYRCHIV, Roman. *Ukrainian Folklore within the Polish Literature*. Kyiv: Scientific Thought, 1971, 275 pp. [in Ukrainian].
25. KLYMOVA, Larysa. Yakiv Holovatskyi and Osyp Bodianskyi (To the History of Creation and Publication of Yakiv Holovatskyi's Collection *Folk Songs of Halychyna Ruthenia and Hungarian Ruthenia*). In: Hryhoriy VERVES, ed.-in-chief, *Slavonic Literary Studies and Folklore Studies: A Republican Interdepartmental Collection*. Kyiv, 1971, iss. 7, pp. 107–114 [in Ukrainian].
26. KRIL, Mykhaylo. From the Czech Correspondence of Yakiv Holovatskyi. In: Mykhaylo KRIL, ed.-in-chief, *Problems of Slavonic Studies*. Lviv, 1999, vol. 50, pp. 217–222 [in Ukrainian].
27. KRIL, Mykhaylo. An Unknown letter of Yakiv Holovatskyi. In: Mykhaylo KRIL, ed.-in-chief, *Problems of Slavonic Studies*. Lviv, 2003, vol. 53, pp. 283–288 [in Ukrainian].
28. SVIENTSITSKYI, Ilarion (compiler). *The Correspondence of Ukrainian Slavists with Franc Miklošič*. Kyiv: Scientific Thought, 1993, 396 pp. [in Ukrainian].
29. MATYSIAKEVYCH, Zynoviy. *The Ukrainian Historian Yakiv Holovatskyi*. Lviv: Chronicle, 2002, 154 pp. [in Ukrainian].
30. POPOV, Nil (compiler). *Letters to Mikhail Pogodin from the Slavonic Lands (1835–1861)*. Moscow, 1880, iss. 3, 304 pp. [in Russian].
31. FRANTSEV, Vladimir (compiler). *Letters to Václav Hanka from the Slavonic Lands*. Warsaw: Warsaw Educational District Printing House, 1905, 1296 pp. [in Russian].
32. KUPCHYNSKYI, Oleh (compiler-in-chief), Feodosiy STEBLIY (editor-in-chief). «*The Mermaid of the Dniester*». *Documents and Materials*. UkrSSR AS's Institute of Social Sciences, Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv. Kyiv: Scientific Thought, 1989, 542, [2] pp., ill. [in Ukrainian].
33. SHALATA, Mykhaylo (editor-compiler, postface's author). «*The Mermaid of the Dniester*». Lviv, 2007, bk. 2: *A Scientific and Critical Edition*, 168 pp. [in Ukrainian].
34. SAVCHENKO, Fedir. Correspondence of Yakiv Holovatskyi with Osyp Bodianskyi (1843–1876). In: Mykhaylo HRUSHEVSKYI (ed.). *For a Hundred Years. Materials on the Public and Literary Activities in Ukraine in the XIXth and Early XXth Centuries*. Kharkiv; Kyiv: State Publishing House of Ukraine, 1930, bk. 5, pp. 121–169 [in Ukrainian].
35. STEBLIY, Feodosiy. *An Associate of Markiyan Shashkevych. Yakiv Holovatskyi, A Figure of the Ukrainian National Revival*. Lviv, 2004, 96 pp. [in Ukrainian].
36. STUDYNSKYI, Kyrylo. *To the History of Halychyna's Relations with Ukraine*. Lviv, 1906 [in Ukrainian].
37. STUDYNSKYI, Kyrylo. *Correspondence of Yakiv Holovatskyi in the Years of 1835–49*. Lviv, 1909, [6], CXXXVIII, 463 pp. (Series *Collection of the ShSS Philological Section*, vol. 11–12) [in Ukrainian].
38. STUDYNSKYI, Kyrylo. *Correspondence of Yakiv Holovatskyi in the Years of 1850–62*. Lviv, 1905, 592 pp. (Series *Collection of the ShSS Philological Section*, vol. 8–9) [in Ukrainian].
39. STUDYNSKYI, Kyrylo. *Polish Secrecies among Ruthenian Alumni and Clergy in Halychyna in 1831–46*. Lviv: Shevchenko Scientific Society Printing House under supervision of Karol Bednarskyi, 1908, 146 pp. [in Ukrainian].
40. SHALATA, Mykhaylo (compiler, preface's author, annotator). *Works. Markiyan Shashkevych, Ivan Vahylevych, Yakiv Holovatskyi*. Kyiv: Dnipro, 1982, 367 pp. [in Ukrainian].
41. *Yakiv Holovatsky and the Movement for National Revival and Cultural Unity of the Slavonic Peoples: Abstracts of Reports and Messages of the Conference Held on October 23–24, 1989*. Ternopil: Zbruch, 1989 [in Ukrainian].